

BOSHLANG'ICH SINIF ONATILI DARSIDA SIFAT SO'Z TURKUMINI O'RGATISH USULLARI

Xudaynazarova Nilufar Pardayeva

*Samarqand viloyati Narpay tumani 53-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida sifat so'z turkumini o'rgatishning samarali usullari yoritilgan. Sifat tushunchasini o'quvchilarga tushunarli va qiziqarli tarzda yetkazish, ularning so'z boyligini oshirish va nutqini rivojlantirishda kuzatish, taqqoslash, matnli topshiriqlar kabi metodlarning o'rni alohida ta'kidlangan, maqolada sifat so'z turkumi borasidagi nazariy qarashlar, yasaliş tizimi, yasalişidagi omonimlik masalasi alohida tahlil qilish muammosi undan tashqari ona tili va o'qish darslarida o'quvchilar nutqi yangiyangi sifatlar bilan boyitilishi, ularga oldindan ma'lum bo'lgan sifatlarning ma'nosiga aniqlik kiritilishi: Sifatni o'rganish metodikasi uning lingvistik xususiyatlariga asosiy e'tibor qaratiladi. Maqola amaliyotchi o'qituvchilar uchun foydali metodik tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, ona tili, sifat so'z turkumi, leksik ma'no, lingvistik xususiyat, kategoriya, metodika, grammatika so'z boyligi, o'rgatish usullari, kuzatish, taqqoslash, interaktiv metodlar.

Abstract. This article discusses the importance, main directions and effective methods of developing students' speech skills at the primary education stage. It also analyzes the role of the teacher in this process and the methodological approaches used in the development of speech activity. The article serves as practical recommendations and methodological support for teachers. The main requirements of speech skills, not only grammatical knowledge, but also the ability to effectively use language skills in real society, are considered. Special attention is paid to the integration of modern technological and educational processes. Various technologies aimed at developing students' speech using various images, texts, riddles in the lesson process are considered.

Аннотация. В данной статье рассматриваются эффективные методы обучения прилагательным на уроках родного языка в начальной школе. Подчеркивается роль таких методов, как наблюдение, сравнение и текстовые задания в донесении до учащихся понятного и интересного понятия прилагательных, увеличении их словарного запаса и развитии речи. В статье анализируются теоретические взгляды на прилагательные, система образования, проблема омонимии в их образовании. Кроме того, рассматривается проблема обогащения речи учащихся новыми

прилагательными на уроках родного языка и чтения, уточнения значения заранее известных им прилагательных: Методика изучения прилагательных ориентирована на ее языковые особенности. В статье даны полезные методические рекомендации для практикующих учителей.

Kirish. Ona tili darslari boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun til boyligini oshirish, fikrni aniq ifodalash, savodxonlik va muloqot ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, so‘z turkumlari haqida bilim berish orqali o‘quvchilar tilning tuzilishi, grammatik qoidalari va mantiqiy bog‘liqliklarini anglay boshlaydi. Shulardan biri — sifat so‘z turkumidir. Sifat bolalarning fikrlash doirasini kengaytiradi, narsalar va hodisalar orasidagi farqni tushunishga yordam beradi. Sifatni o‘rganish tizimi materialni leksik va grammatik tomondan izchillik bilan boyitib, murakkablashtirib borishni ko‘zda tutadi. O‘quvchilar 1- va 2-sinfda sifatning leksik ma‘nosini kuzatadilar, sifatga qanday? qanaqa? so‘rog‘ini berishga o‘rganadilar; 3-sinfda sifat so‘z turkumi sifatida o‘rganiladi; 4-sinfda ilgari o‘rganilganlar takrorlanib grammatik materialga bog‘liq holda qip-qizil, yamyashil kabi ortirma darajadagi (atama aytilmaydi) sifatlarning yozilishi o‘rgatiladi. Ona tili va o‘qish darslarida o‘quvchilar nutqi yangi-yangi sifatlar bilan boyitiladi, ularga oldindan ma‘lum bo‘lgan sifatlarning ma‘nosiga aniqlik kiritiladi: Sifatni o‘rganish metodikasi uning lingvistik xususiyatlariga asoslanadi. Sifat predmetning belgisi (rangi, hajmi, shakli va ko‘rinishi, maza- ta‘mi, xarakter- xususiyati, hidi, vazni, o‘rin va paytga munosabati)ni bildiradi. Sifatning leksik ma‘nosi uni ot bilan bog‘liq holda o‘rganishni talab qiladi. Sifatni tushunish uchun 1-sinf danoq o‘quvchilar e‘tibori sifatning otga bog‘lanishini aniqlashga qaratiladi.

Asosiy qism: O‘quvchilar qanday?, qanaqa? so‘roqlariga javob bo‘lgan (predmet belgisini bildirgan) so‘zlarni o‘zlashtirishlari uchun mashqning quyidagi turlari samarali hisoblanadi: 1) so‘roq yordamida predmetning belgisini bildirgan so‘zlarni tanlash; 2) aralash berilgan so‘zlardan gap tuzish; 3) matndan kim? yoki nima? so‘rogiga javob bolgan sozni va unga bog‘langan qanday? va qanaqa? sorogiga javob bolgan sozni tanlab (so‘z birikmasini topib) aytish va yozish; 4) tayanch so‘zlar va rasm asosida gap yoki kichik hikoya tuzish. Ikkinchi bosqichda asosan ikki vazifa: „Sifat“ tushunchasini shakllantirish hamda o‘quvchilar nutqini yangi sifatlar bilan boyitib borish, fikrni aniq ifodalash uchun mazmunga mos sifatlardan nutqda o‘rinli foydalanish ko‘nikmasini o‘stirish hal qilinadi. „Sifat“ tushunchasini shakllantirish o‘quvchilarning „predmet belgisi“ degan umumlashtirilgan kategoriyani o‘zlashtirish darajasiga bevosita bog‘liq. Sifatning leksik ma‘nosi bilan birga uning xarakterli grammatik xususiyatlari ham qayd etiladi. Sifatlarning xususiyatlarini umumlashtirish asosida o‘quvchilar uning so‘z turkumi sifatidagi o‘ziga xos

ko'rsatkichlarini ajratadilar: a) predmet belgisini bildiradi. b) qanday? yoki qanaqa? sorogiga javob boladi, d) gapda otga bog'lanib, shu ot bilanso'z birikmasi hosil qiladi, ikkinchi darajali bo'lak vazifasida keladi. Bu sinfda og'zaki va yozma ijodiy ishlar (maktab bogi yoki parkka ekskursiya vaqtida kuzatilgan daraxt, qushlar, hayvonlarni tasvirlab kichik hikoya tuzish kabilar)ga katta orin beriladi, O'quvchilarning sifatning leksik ma'nosi haqidagi tushunchalarini chuqurlashtirish va predmetni har tomonlama tasvirlash

malakasini o'stirish uchun: 1. berilgan predmetlarning rangi, mazasi. shakli, xususiyatini ifodalaydigan sifatlar tanlash va yozish: Qanday? shaftoli Shirin, suvli, tuksiz shaftoli. Qanday? kitob Qalin, qiziqarli kitob; 2. berilgan belgilariga qarab qaysi hayvon ekanini aniqlash: Tikanli, kichkina, foydali .. (tipratikan). Ehtiyolkor, ayyor, yovvoyi (tulki); Sifatning nutqimizdagi, fikrni aniq va tushunarli ifolashdagi o'rnini puxta o'zlashtirishga erishish uchun ma'nodosh va zid ma'noli sifatlar ustida ishlash, o'qish darslarida sifatning o'z va ko'chma ma'noda ishlatilishini kuzatish maqsadga muvofiq. Sifatni o'rganish jarayonida so'z yasashga oid mashqlarni muntazam o'tkazib borish o'quvchilarda u yoki bu so'z turkumini yasash uchun so'z yasovchi qo'shimchalardan ongli foydalanish malakasini shakllantiradi. Uchinchi bosqichda sifat haqidagi bilimlarni takomillashtirish, og'zaki va yozma nutqda sifatlardan aniq, o'rinli foydalanish ko'nikmasini o'stirish bilan bog'liq holda -roq qo'shimchasi bilan qo'llangan sifatlarni va ko'm-kok, yam-yashil kabi sifatlarni to'g'ri yozish malakasi shakllantiriladi. Ish mazmuni shu vazifalarni bajarishga qarab belgilanadi va o'quvchilar nutqini o'stirishga qaratiladi. Nazariy ma'lumotlarga asoslanib: matnda berilgan otlarning belgilarini ifodalaydigan sifatlarni tanlab qo'yish, gapda sifat bog'langan otni (so'z birikmasini) aniqlab yozish; otga mos sifatlar tanlab predmetni tasvirlash, berilgan sifatlar yoki so'z birikmasi bilan gap tuzish kabi mashqlardan foydalaniladi.

Xulosa.

Boshlang'ich sinflarda sifatni eng oson va samarali usulda o'rgatish uchun quyidagi qadamlarni ko'rib chiqish mumkin:

1. Tushunchani oddiy qilib tushuntirish: Sifatni sodda til bilan izohlang. masalan: "Sifat bu - narsalarning qanday ekanini aytadigan so'zlar: yaxshi, katta, kichik, chiroyli, tez, va hokazo.

Sifatlarni o'quvchilarning kundalik hayotidagi narsalar bilan bog'lab tushuntirishda tushunish ham oson bo'ladi natija ham yaxshi.

2. Ko'rgazmali vositalardan foydalanish: Rasmlar, oyinchoqlar, yoki haqiqiy buyumlarni namoyish qilib, ularning xususiyatlarini tavsiflashni so'rang

Masalan: ◦ "Mana bu qizil olma. Qanday olma?" "Mana bu katta kitob.

Qanday kitob?" Ushbu mashq o'quvchilarda sifatni tanib olish ko'nikmasini rivojlantiradi.

3. O'yinlar orqali o'rgatish: "Sifat top" o'yini: Bolalarga biror narsa yoki rasmni ko'rsating va ulardan sifatlarni topishni sorang "Qanday?" savoli o'yini: O'quvchilardan savollar so'rang. masalan: ◦ Olma qanday? ◦ Quyosh qanday? Mushuk qanday?

4. Qo'shiq va she'rlar orqali o'rgatish: Sifatlar bilan boyitilgan she'rlar yoki qo'shiqlarni o'rganish o'quvchilarga ularni yodda saqlashni osonlashtiradi. Masalan: "Quyosh iliq, osmon moviy, Gullari chiroyli, bargi yangi.

5. Hikoya tuzish va rolli o'yinlar: • Oddiy hikoya yoki vaziyatni aytib berib va bolalardan uning ichida sifatlarni topishni yoki sifatlar qo'shishni so'rang. Misol: "Bir kuni katta va quvnoq mushuk kichik, chiroyli uyda yashadi.

6. Mustahkamlash uchun mashqlar: Sifatni boshqa so'z turkumlaridan ajratishni mashq qildiring Masalan, quyidagilardan sifatni topishni so'rang: ◦ Daraxt, yashil, chopmoq, katta. To'ldirish mashqlari: Gaplarni sifat bilan to'ldirishni o'rgatib Misol: Olma__ (qanday?). Quyosh____ (qanday?)

7. Ijodkorlikni rag'batlantirish: O'quvchilarga o'zlariga yaqin narsalar haqida sifatli gaplar tuzishni yoki rasmlar chizishni topshiring. Misol: Sening do'sting qanday? Sening rasm chizgan quyoshing qanday? Bu metodlar bolalarni qiziqtiradi va ularda sifat haqida aniq tushuncha shakllantiradi. Har bir darsda faoliyatni o'zgartirib turish ularga o'qishni yanada qiziqarli qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayeva O. Til korpuslarida lingvistik annotatsiya va uning prinsiplari. - Toshkent, 2022.
2. Abdullayeva O., Bozorqulova O*. Korpus lingvistikasida lingvistik tahlillar: muammo va yechimlar / Ozbek til tadqiqi va ta'limi muammolari Toshkent, 2021.27.10. 296-302-b
3. Rahmatullayev Sh. Hozirgi adabiy o'zbek tili. - Toshkent, 2006.
4. Sodiqova M. Hozirgi o'zbek tilida sifat. - Toshkent, 1974.
5. Xojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. - Toshkent, 2010
6. Quronova M. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: Ilm Ziya, 2020.

7. Karimova D. So‘z turkumlari: nazariya va amaliyot. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2018.

8. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim vazirligi. Boshlang‘ich sinf ona tili darsliklari va o‘qituvchi uchun metodik qo‘llanma. – Toshkent, 2022.